DIN NOU DESPRE FORMELE DE CONDIȚIONAL DIN LIMBA ROMÂNĂ. SCHIȚĂ DE ANALIZĂ ŞI CATEGORIZARE

Cecilia Mihaela Popescu
Universitatea din Craiova
cecilia99_ro@yahoo.com

Résumé. ***Encore une fois sur le conditionnel du roumain. Esquisse d'une analyse et catégorisation.*** *Cet article se propose de reprendre et de systématiser quelques considérations que nous avons faites à plusieurs occasions concernant le statut, la définition aussi bien que la catégorisation des emplois du conditionnel roumain, qui doit être vu comme un paradigme verbal repérable soit par le trait aspectuel [± Extension], soit par le degré de certitude que le locuteur véhicule dans son propre énoncé* p_{COND} *(un trait de nature modale).*

Mots-clés: *conditionnel, présomptif, modalité inférentielle, évidentialité, langue roumaine contemporaine.*

1. Introducere

În articolul de față ne propunem să reluăm și să sintetizăm anumite considerații pe care le-am prezentat cu diferite ocazii (vezi Popescu 2012; 2013), cu privire la statutul și semnificația bazică pe care o acordăm condiționalului (siglat în continuare în text: COND) din limba română, care, spre deosebire de formele echivalente din alte limbi romanice, este nu un timp, ci un mod de sine stătător. În cadrul sistemului verbo-modal al limbii române, COND se confundă însă adesea cu semnificațiile altor paradigme verbale, precum viitorul conjectural, conjunctivul sau prezumtivul, tuturor acestora fiindu-le acordată în lingvistica românească o semnificație globală, generică de „dubiu", „incertitudine", „neasumare" (vezi și Zafiu 2002).

Analiza pe care o propunem în continuare și care încearcă o dezambiguizare în acest sens se dezvoltă ținând cont, într-o primă etapă, de trăsăturile interne (aspectuo-modalo-temporale) ale COND și ale altor forme verbale cu care acesta se intersectează semantic [cu precădere, Viitorul-Tipul 2 (= *oi cânta*) și prezumtivul cu bază de viitor (= *oi fi cântând,* siglat în continuare în text FoiG)], dar și de anumite aspecte referitoare la evoluția diacronică a celor trei paradigme, un domeniu mult îndrăgit de sărbătorita noastră, doamna Prof. univ. dr. Elena Dragoș.

Cea de-a doua etapă a demersului nostru propune o sinteză a comportamentului semantico-funcțional al COND în principalele sale tipuri de utilizări.

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

2. Condiționalul din limba română: schiță de analiză și categorizare

În limba română actuală, modul COND acoperă – cu excepţia utilizărilor ipotetice (ilocuţionar-argumentative)[1], care, apar, într-adevăr, predominante, această paradigmă fiind utilizată atât în apodoză, cât şi în protază (la fel ca în italiana literară sau chiar în anumite varietăţi regionale ale spaniolei)[2] – o vastă zonă din cadrul domeniului de actualizare a *modalităţii inferenţiale* şi, de asemenea, *zona exprimării evidenţiale*.

De fapt, împreună cu formele de viitor (mai precis, cu Viitorul-Tipul 2) şi cu cele de prezumtiv cu bază de viitor (FoiG), COND din limba română reprezintă o marcă a *evidenţialităţii indirecte*, în sistemul de categorizare operat de Willet (1988, 58) (vezi Squartini 2005, 249), cu mențiunea că nici Viitorul-Tipul 2, nici FoiG nu sunt decât secundar compatibile cu funcţia citaţională.

2.1. În ceea ce priveşte *primul tip de ocurenţe, cele cu valoare* (*generală*) *inferenţială* – vezi *infra* ex. (1a), (2a) et (3a)[3] – COND manifestă un comportament semantico-sintactic aparent nediferenţiat fie faţă de cel al Viitorului-Tipul 2 – care tinde să se specializeze în limba română actuală ca marcator modal cu valoare inferenţială sau conjecturală (vezi Reinheimer-Rîpeanu 1994a; 1994b), fie faţă de cel al structurilor perifrastice cunoscute în lingvistica românească sub numele de „presumtiv" (vezi Iliescu 1999). Sub aspect foarte general, toate aceste tipuri de utilizări care exprimă o *supoziţie* sau o *îndoială* a locutorului faţă de conţinutul propoziţional asertat, au un sens global epistemic şi intră sub incidenţa *potenţialului* (siglat în text: POT), cu invariantele sale: POT /probabil/, POT /posibil/ sau POT /dubitativ/ (vezi Popescu 2015):

> (1) a. *Ernest* ***o avea/o fi având // ar avea*** *acum cam 50 de ani* (cf. Squartini 2004, 73). „Ernesto **aura / doit avoir** maintenant environ 50 ans".
> (2) a. *Asta* ***o fi / o fi fiind // ar fi / ar fi fiind*** *explicaţia eşecului său.* „Cela **pourrait être** l'explication de son échec".
> (3) a. *Cine* ***ar crede //o crede / o fi crezând*** *aşa ceva* ? „Qui **pourrait croire** une telle chose?".

[1] La care se adaugă, dar în număr mult mai mic, şi cele atenuative sau cele în care este actualizat *irealul accidental* (v. Popescu 2013; 2015).

[2] Este vorba despre varietăţi ale spaniolei vorbite din Chile, din zona bazinului Rio de la Plata sau din Anzi, din Columbia sau chiar din nordul Spaniei, unde se înregistrează ocurenţe de tipul: *se llovería pronto* …, în loc de *se lloviera pronto* ... (v. RAE 2010, 449); cf. situația existentă în limba franceză.

[3] Pentru o mai clară expunere a valorilor COND, dar şi pentru a evidenţia variaţia mare care există la nivel de reprezentare a [Epistemicului] în limba română actuală, am optat şi pentru redarea traducerii echivalente a respectivelor exemple în limba franceză.

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

De altfel, acest paralelism semantic şi funcţional observat în limba actuală între Viitorul-Tipul 2, COND (prezent) şi formele de prezumtiv cu bază de viitor (FoiG) reprezintă rezultatul evoluţiei cvasi-identice a acestor trei paradigme de-a lungul istoriei limbii române. Astfel, atât COND (prezent), cât şi FoiG apar iniţial (pe parcursul întregului secol al XVI-lea) utilizate ca simpli substituenţi ai anumitor timpuri de trecut sau chiar ai Viitorului indicativ (vezi Avram 1976, 353–358; Iliescu 1999, 105; Popescu 2009, 154–155). Acest lucru se întâmplă cu precădere în structuri dependente. Abia începând din secolul al XVIII-lea, COND (prezent) începe să se înregistreze în propoziţii principale unde are adesea tot un sens temporal prospectiv, dar unde apare marcat cu trăsătura aspectuală [Continuu] (vezi Călăraşu 1987, 225). Totodată, de pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, se observă şi specializarea graduală a perifrazelor construite cu un participiu prezent al verbului lexical, specializare operată cu precădere în direcţia exprimării unei acţiuni simultane în raport cu situaţia de comunicare (Sit_0), încărcată cu nuanţa modală [+incertitudine] şi, mult mai rar, în direcţia actualizării unei acţiuni posibile, raportată la [Trecut]. Un parcurs diacronic asemănător este atestat şi pentru Viitorul-Tipul 2 (vezi Iliescu 2000, 438).

Scurta incursiune diacronică prezentată[4] *supra* subliniază în primul rând procesul de gramaticalizare prin care toate aceste trei paradigme se îndreaptă spre actualizarea aceleiaşi zone semantico-funcţionale. O aprofundare a acestui parcurs evolutiv al formelor verbale menţionate anterior (vezi şi Niculescu 2011, 421–440) ar putea probabil să justifice comportamentul lor diferenţiat manifestat în limba actuală unde:

(a) COND (prezent) întreţine în domeniul inferenţial o oarecare relaţie semantică doar cu formele prezumtivului cu bază de viitor (adică, cu FoiG), respectiv cu Viitorul-Tipul 2, însă nu şi cu Viitorul-Tipul 1 (deci cu forma canonică de Viitor din limba română actuală = Tipul: *voi cânta*);

(b) „prezumtivul" (*i.e.,* FoiG şi/sau Tipul - *oi fi cântat* etc.) – structura cea mai puţin gramaticalizată (Iliescu 2000, 437) – este concurat la rândul său de Viitorul-Tipul 2, cu care împarte aceleaşi valori la nivelul modalităţii epistemice. Tendinţa din ce în ce mai evidentă manifestată de această din urmă paradigmă verbală (Viitorul-Tipul 2) de a se substitui lui FoiG şi care ar putea avea drept consecinţă plasarea sa definitivă pe terenul modalităţii, este determinată în primul rând de factori de natură formală (vezi Iliescu 2000, 437). Însă trebuie menţionat că, spre deosebire de FoiG, Viitorul-Tipul 2 continuă să fie încă, în stadiul actual al limbii române, cantonat în zona conjecturală, unde poate apărea în distribuţie complementară cu Viitorul-Tipul 1;

[4] Pentru mai multe detalii în acest sens, a se vedea Popescu 2013, 230–245.

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

(c) *prezumtivul*, în ansamblul său, nu este un *mod*, toate formele asumate prin tradiţie ar trebui considerate drept variante modalizate din zona de manifestare a [Epistemicului], diferenţiate formal de modurile verbale cu care se combină (Iliescu 1999, 108) şi, între ele, non identice din punctul de vedere al conţinutului semantic vehiculat. Ipoteza nonidentităţii lor semantice este susţinută în primul rând de transpunerea în discurs indirect (DIR) a exemplelor de sub (1a), (2a) şi (3a). Se va observa că în DIR doar COND şi (mai rar) *varianta sa prezumtivă* (siglată în text: CondG = Tipul: *aş fi cântând*) sunt acceptate (vezi GALR 2005, I, 447). Acest test reprezintă, în fapt, o dovadă relevantă în privinţa valorii şi a cvasi-echivalenţei acestor trei tipuri de construcţii originar prospective [Viitorul-Tipul 2 – prezumtivul (FoiG) – COND, inclusiv, varianta sa prezumtivă, CondG], ca expresii ale arhisememului [Potenţial]: în linii foarte generale, toate aceste structuri discutate anterior materializează lingvistic faptul că locutorul efectuează în momentul T_0, pornind de la propriile experienţe (cognitive – inclusiv luarea în calcul a unei constatări provenite dintr-o terţă sursă enunţiativă –, senzoriale sau psihologice), o ipoteză asupra unor evenimente / fapte / situaţii care îşi vor găsi confirmarea sau infirmarea într-o tranşă temporală viitoare:

> (1) b. *El spune că Ernest **ar avea** / **ar fi având** acum cam 50 de ani*. „Il dit qu'Ernesto **aurait** maintenant environ 50 ans".
> (2) b. *El spune că asta **ar fi / ar fi fiind** explicaţia eşecului său*. „Il dit que cela **pourrait être** l'explication de son échec".
> (3) b. *El se întreabă cine **ar crede / ar fi crezând** acest lucru*. „Il se demande qui **pourrait croire** une telle chose".

Pe de altă parte, privite împreună, toate aceste exemple (1a şi b; 2a şi b; 3a şi b) demonstrează şi:

(i) nediferenţierea formelor analizate în raport cu factorul [Timp], care este explicitat de elemente contextuale. De exemplu, sub (1a şi b) plasarea concomitentă a predicaţiei în raport cu timpul enunţării (T_0) este subliniată cu ajutorul adverbului *acum*, sub (2a şi b) şi sub (3a şi b), evenimentul este situat în raport de posterioritate faţă de momentul originar al lui Sit_0.

(ii) anularea opoziţiei în cadrul dominantei aspectuale [Fază], unde marcajul pozitiv [± Progresiv] – sesizat în diacronie – nu mai este transparent astăzi pentru nicio variantă formală de prezumtiv, FoiG situându-se din perspectiva unei definiri aspectuale de acest tip, alături de Viitorul-Tipul 2, respectiv alături de formele COND.

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

(iii) existenţa unei opoziţii instaurate în cadrul dominantei aspectuale [Viziune], opoziţie de tipul: [Secant] vs [Global][5], al cărei prim membru conţine cel puţin formele de prezumtiv (FoiG), dacă nu şi pe cele ale Viitor-Tipul 2, iar cel de-al doilea membru, formele de COND. Iată de ce, pentru toate paradigmele verbale analizate, reperarea prin intermediul trăsăturii semice [± distanţare a locutorului faţă de conţinutul propoziţional asertat] capătă o importanţă fundamentală. Astfel, trăsătura [+distanţă], specifică / proprie doar formelor de COND, imprimă procesului o viziune externă, acesta fiind văzut ca un tot indivizibil, închis între bornele sale, căci, în ansamblu, modul COND:

> „ [...] introduit un repère, dans l'ordre des événements ou du temps, dans celui de l'action, du savoir, du dire ou des mondes possibles, par rapport auquel le procès est situé" (Melis 2001, 70–71).

Cu alte cuvinte, spre deosebire de Viitorul-Tipul 2 şi de formele de prezumtiv (FoiG), utilizarea COND este într-adevăr aptă *per se* să creeze efectul polifonic, unde vocea locutorului (care induce variabilele *hic* şi *nunc* = Actualitatea A) apare în mod distinct de cea a enunţiatorului (sursă a informaţiei = Actualitatea A`) (vezi Wilmet 2001, 30). Pentru procesul *p*, A nu constituie un element pertinent, deoarece el este desemnat referenţial de un alt reper, *i.e.*, A`, în raport cu care are un aspect global. A şi *p* se găsesc la distanţă sau în ruptură unul faţă de celălalt. La rândul său, A` este anterior în raport cu A, deci exterior faţă de situaţia de enunţare actuală (vezi şi Vet și Kampers-Manhe 2001, 98).

În această perspectivă interpretativă, confruntarea exemplelor (4) şi (5) devine relevantă în ceea ce priveşte diferenţierea paradigmelor aduse în discuţie:

> (4) *Nu am văzut-o de mult timp*. ***O fi bolnavă/ o fi fiind bolnavă***. (***ar fi bolnavă / *ar fi fiind bolnavă**). „Je ne l'ai pas vue depuis longtemps. **Peut-être est**-elle malade".
> (5) *Nu am văzut-o de mult timp. Fiul meu spune că* ***ar fi / ar fi fiind bolnavă*** [*de două luni*](***o fi fiind bolnavă***). „Je ne l'ai pas vue depuis longtemps. Mon fils dit qu'elle **serait malade** [depuis deux mois]".

În exemplul (5), enunţul: *Fiul meu spune* (= A`) reprezintă reperul procesului *p: ar fi / ar fi fiind bolnavă*. *P* este simultan cu A` care este, la rândul său, anterior actului de enunţare (A). *P* nu este legat în mod direct de A.

[5] Aspectul [Global], aşa cum îl defineşte Marc Wilmet (2001, 27–39), corespunde aspectului [Non-secant] în cadrul teoriei psihomecanice guillaumiene şi, la Laurent Gosselin (2001, 45–66), aspectului [Aorist].

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

O astfel de perspectivă asupra COND din limba română ar putea să justifice nu numai nefuncţionarea auxiliarului său ca marcă a categoriei gramaticale a [Timpului] (cf. Coene şi Tasmowski 2006, 331), dar şi utilizarea sa în ambii membri ai sistemului ipotetic (v. *infra* ex. 6): la fel ca în cazul perfectului simplu, şi de această dată, procesul este perceput *in statu nascendi* (limita iniţială / de debut este singura inclusă în reprezentarea temporală), fapt care antrenează obligatoriu o anumită succesiune discursivă (v. ex. 6 şi 7):

> (6) *Dacă **aş vrea, aş merge** la Paris.* „Si je **voulais**, j'**irais** à Paris".
> (7) *Eu **aş cumpăra** berea, tu **ai pregăti** tarinele* (Reinheimer-Rîpeanu 2001, 288). „J'**achèterais** de la bière, tu **préparerais** les tartines".

2.2. Această caracteristică aspectuo-modală (a cărei compozantă aspectuală este destul de dificil de reperat din cauza graniţei fragile care separă *modalitatea* de zona specifică reprezentării *aspectului verbal*) apare cu atât mai clar manifestată într-un alt tip de contexte, cele în care locutorul exprimă nu numai propria îndoială faţă de conţinutul propoziţional asertat, ci lasă să se întrevadă şi sursa care stă la baza informaţiei prezentate în enunţul său. În aceste ocurenţe *evidenţiale cu valoare citaţională*, COND nu se suprapune în limba română cu niciuna dintre paradigmele constituente ale Viitorului, ci pare să intre, de această dată, în concurenţă cu propria-i formă supracompusă (adică, cu COND trecut):

> (8) *Potrivit ANM, la munte **s-ar produce*** [azi / mâine]***/s-ar fi produs*** [ieri/astăzi] *câteva avalanşe* (GALR 2005, II, 679). „Selon l'ANM, à la montagne, des avalanches **se produiraient** [aujourd'hui/demain]/**se seraient produites** [hier / aujourd'hui]".

În acest tip de ocurenţe în care COND (atât forma de prezent, cât şi cea de trecut) funcţionează ca „an indirect reported evidential" (Irimia 2009, 108), diferenţierea pur temporală pare să se neutralizeze (vezi *infra* ex. 9), referinţa temporală fiind explicitată cu ajutorul unor elemente contextuale:

> (9) *Ne-a spus alaltăieri, duminică, că **ar veni*** [ieri (luni) / azi (marţi) / mâine (miercuri)] / ***ar fi venit*** [ieri / azi / mâine] (cf. Wilmet 2001, 37). „Il nous a dit avant-hier, dimanche, qu'il **viendrait** [hier (lundi) / aujourd'hui (mardi) / demain (mercredi)]".

Mai precis, opoziţia de natură temporală, reformulată mai degrabă din perspectiva aspectuală [Tensiv] *vs* [Extensiv] – în cadrul căreia, COND (aşa-zis „prezent") actualizează primul membru şi COND trecut marchează

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

aspectul [Extensiv] – devine pertinentă în special în cadrul turnurilor ipotetice sau în exprimarea *irealului,* deci în ocurenţe puternic înrădăcinate în domeniul *modalităţilor clasice* (cf. *infra* 10 şi 11):

(10) *Dacă **aş vrea, aş merge** la Paris.* „Si je **voulais**, j'**irais** à Paris".
(11) *Dacă **aş fi vrut, aş fi mers** la Paris.* „Si j'**avais voulu**, je **serait allé** à Paris".

Pe de altă parte, acumularea semelor [+distanţare] şi [+extensie] înrădăcinează forma compusă de COND în zona exprimării *irealului în trecut*. Această situaţie iese în evidenţă mai cu seamă prin compararea cu utilizarea unei structuri pur temporale, de exemplu, de tipul perifrazei *avea + conjunctiv*, în ocurenţe precum cele de sub (12):

(12) a. *Paul a spus că **avea să vină** de îndată ce **avea să fie prevenit**.*
b. *Paul a spus că **ar fi venit** de îndată ce **ar fi fost prevenit**.*

În schimb, această opoziţie distinctivă ([Tensiv] *vs* [Extensiv]) este slab operantă la nivelul turnurilor cu valoare inferenţialo-evidenţială unde (v. *infra* ex. 13) varianta prezumtivă poate să înlocuiască atât forma de prezent COND, cât şi pe cea de trecut:

(13) [Nu ştiu] *Cine **şi-ar închipui / şi-ar fi închipuind / şi-ar fi închipuit** vreodată că am să ajung să fiu tratată astfel* (Camil Petr., *U.N*., 210, *apud* GLR 1963, II, 27). „[Je ne sais pas] Qui **pourrait s'imaginer** que je serais traitée d'une telle manière".

Acest tip de specializare funcţională cu bază aspectuo-modală observabilă la nivelul paradigmelor COND din limba română actuală, ar putea să expliciteze şi imposibilitatea de utilizare a variantei gerundivale a COND în ambele segmente ale turnurilor ipotetice (cf. ex. 10 cu ex. 14):

(14) **Dacă **aş fi vrând, aş fi mergând** la Paris*.

Cu alte cuvinte, în cadrul utilizărilor profund înrădăcinate în zona modalităţii (v. *supra* turnurile ipotetice), COND îşi activează şi caracteristicile interne de factură aspectuală. În schimb, acolo unde orientarea aspectuală a acestei paradigme [+Global], deci [+Distanţare], apare ca fiind foarte puternică, diferenţierea la nivelul formelor sale (COND prezent, CondG şi Cond trecut) poate fi reperată mai degrabă prin unghiul modalităţii, vizându-se diferite grade de manifestare a *certitudinii epistemice* (sau mai degrabă, diferite nuanţe de *incertitudine*). În această perspectivă, s-ar

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

putea opera totodată şi dezambiguizarea (vezi Irimia 2009, 109) dintre valoarea prezumtivă (vezi 15a) şi semnificaţia de *ireal în trecut* (vezi 15b) a unui enunţ construit cu un COND trecut, ca cel prezentat *infra* sub (15):

(15) ***Ar fi avut*** *probleme financiare.*
a. [Se spune că] ***Ar fi avut / ar fi având*** [ieri / azi / *mâine] *probleme financiare.*
b. ***Ar fi avut / *ar fi având*** **[**ieri / azi / mâine] *probleme financiare* [dacă te-ar fi ascultat].

Acelaşi tip de perspectivă conceptuală ar putea justifica şi dificultatea de a distinge în stadiul actual al limbii opoziţia aspectuală [+Încheiat] *vs* [-Încheiat] între varianta gerundivală a COND (Tipul CondG: *aş fi cântând*) – destul de rar astăzi – şi forma supracompusă a aceleiaşi paradigme (Cond trecut: *aş fi cântat*), opoziţie care se regăseşte în fazele mai vechi ale limbii române:

„Coordonarea [structurii *aş, ai, ar* + *fi* + *gerunziul*] cu formaţia *aş, ai, ar* + *fi* + *participiul* indică, pe de o parte, o echivalenţă a semnificaţiilor modale ale celor două grupări, iar, pe de altă parte, demonstrează că între *aş, ai, ar* + *fi* + *participiul* şi *aş, ai, ar* + *fi* + *gerunziul* se instalează o opoziţie aspectuală *încheiat / neîncheiat*" (Călăraşu 1987, 234).

Tot acest parcurs asupra comportamentului semantico-sintactic al formelor de COND arată că funcţionarea aparent nedeterminată dintre Viitorul-Tipul 2, FoiG şi COND se diferenţiază totuşi din punct de vedere aspectual: primele două paradigme actualizează procese marcate [Secant], în timp ce COND traduce aspectul [Global]. Apoi, în interiorul formelor de COND, opoziţia aspectuală este activată acolo unde şi domeniul *modalităţii* apare ca fiind mai puternic.

3. Observaţii finale

Limba română modernă şi contemporană demonstrează o sinonimie parţială la nivelul formelor de COND, prezumtiv şi V, fiecare dintre aceste paradigme verbale ocupând o poziţie specializată în cadrul sistemului verbal românesc în funcţie de compozantele triadei modalo-aspectuo-temporală.

În ceea ce priveşte utilizările modale ale Viitorului din româna actuală, este important să disociem de la început cele patru paradigme de care dispune acest sistem lingvistic şi vom vedea Viitorul-Tipul 1 funcţionând în zona pur conjecturală, Viitorul-Tipul 2 (Foi) plasându-se la intersecţia dintre zona conjecturală şi cea inferențială, cu şanse foarte mari (având în vedere şi forma sa redusă) de a se specializa în aria modalităţii

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

epistemice. Această din urmă zonă este pentru moment actualizată de formele de prezumtiv (Tipul – *oi fi cântând/oi fi cântat*) şi de COND (prezent), două paradigme care, la rândul lor, se diferenţiază la nivel aspectuo-modal, prin trăsătura [±distanţare].

Pe de altă parte, paradigma COND – a cărei dominantă prototipică este cea a *perspectivei globale, externe* asupra procesului afectat, dar şi cea *a distanţei* în raport cu conţinutul propoziţional asertat – pare şi ea foarte bine organizată în jurul unei dihotomii aspectuo-modale, reperabilă în limba actuală fie pe baza trăsăturii [±extensie], fie în funcţie de *gradul de certitudine* vehiculat.

Comparând poziţia COND din româna actuală cu cea a structurilor corespondente din franceză, spaniolă şi italiană, se observă că, în acest areal romanic (de la vest la est), semnificaţia turnurilor latineşti originare care traduc astăzi semantemul [condiţional] nu a încetat să se gramaticalizeze gradual dinspre [Obiectiv] spre [Subiectiv].

Bibliografie selectivă:

Academia Română (1963). *Gramatica limbii române* (GLR), vol. II. Ediţia a 2-a. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Populare Române.

Academia Română şi Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (2005). *Gramatica Limbii Române* (*GALR*), vol. I: *Cuvântul,* vol. II: *Enunţul*. Bucureşti: Editura Academiei Române.

Avram, Mioara (1976). Condiţionalul cu valoare de indicativ trecut în texte vechi româneşti". În *Studii şi Cercetări Lingvistice*, IV, n°. 27, 353–358.

Călăraşu, Cristina (1987). *Timp, mod, aspect în limba română în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. Bucureşti: Tipografia Universităţii din Bucureşti.

Coene, Martine şi Tasmowski, Liliane (2006). On the Balkan-Slavic origins of the Romanian conditional. În *Revue Roumaine de Linguistique*, LI, n°. 2, 321–340.

Dendale, Patrick şi Tasmowski, Liliane (2001) (eds). *Le conditionnel en français*. Paris: Librairie Klincksieck.

Dragoş, Elena (1995). *Elemente de sintaxă istorică românească*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică R. A.

Gosselin, Laurent (2001). Relations temporelles et modales dans le «conditionnel journalistique ». În Patrick Dendale şi Liliane Tasmowski (eds), *Le conditionnel en français*. Paris: Librairie Klincksieck, 45-66.

Iliescu, Maria (1999). Pour un statut sémantique et syntaxique du 'présomptif' roumain. În Rosanna Brusegan şi Michele A. Cortelazz (eds), *Omaggio a Lorenzo Renzi*. Roma: Esedra Ed., 97–112.

Iliescu, Maria (2000). Grammaticalisation et modalités en roumain: le futur déïctique et épistémique. În Martine Coene *et alii* (ed.), *Traiani Augusti Vestigia Pressa Sequamur. Studia Linguistica in Honorem Lilianae Tasmowski*. Padova: Unipress, 429–441.

Irimia, Monica-Alexandra (2009). Romanian Evidentials. În *Proceedings of the 32nd Annual Penn Linguistics Colloquium. University of Pennsylvania Working*

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Papers in Linguistics, vol. 15, 1. Pennsylvania: Penn Linguistics Club, *105–114 şi online la adresa:* <http://repository.upenn.edu/pwpl/vol15/iss1/13>.

Melis, Ludo (2001). Hypothèses non temporelles sur le conditionnel comme tiroir de l'indicatif. În Patrick Dendale şi Liliane Tasmowski (eds), *Le conditionnel en français*. Paris: Klincksieck, 67–88.

Niculescu, Dana (2011). The grammaticalization of the future tense forms in 16th century Romanian. În *Revue Roumaine de Linguistique*, LVI, n°. 4, 421–440.

Popescu, Cecilia Mihaela (2009). La grammaticalisation du *présomptif* en roumain. În *Revue Roumaine de Linguistique*, LIV, n°. 1–2, 151–160.

Popescu, Mihaela (2012). Le futur, le présomptif et le conditionnel dans le système verbal du roumain. Hypothèses et hypostases. În Rodica Zafiu *et alii* (ed.), *Limba română: direcţii actuale în cercetarea lingvistică* (I): *Gramatică. Fonetică şi fonologie. Istoria limbii române, filologie*. *Actele celui de al 11-lea Colocviu Internaţional al Departamentului de Lingvistică*. *(Bucureşti, 9−10 decembrie 2011)*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 199–208.

Popescu, Cecilia Mihaela (2013). *Viitorul şi condiţionalul în limbile romanice. Abordare morfosintactică şi categorizare semantică din perspectivă diacronică*, Craiova: Editura Universitaria.

Popescu, Cecilia Mihaela (2015). *Exprimarea potenţialului şi a irealului în latină, franceză şi română*. Craiova: Editura Universitaria.

Real Academia şi Asociación de Academias de la Lengua Española (2010). *Nueva gramática de la lengua española*. *Manual* (RAE). Madrid: ESPASA.

Reinheimer-Rîpeanu, Sanda (1994a). Om trăi şi om vedea. În *Revue Roumaine de Linguistique*, XXIX, n°. 2, 179–197.

Reinheimer-Rîpeanu, Sanda (1994b). Ce-o fi o fi. În *Revue Roumaine de Linguistique*, XXIX, n°. 5–6, 511–527.

Reinheimer-Rîpeanu, Sanda (2001). *Lingvistica romanică. Lexic, morfologie, fonetică,* Bucureşti: Editura All Universitar.

Squartini, Mario (2004). La relazione semantica tra futuro e condizionale nelle lingue romanze. În *Revue Romane*, XXXIX, n°. 1, 68–96.

Squartini, Mario (2005). L"evidenzialità in rumeno e nelle altre lingue romanze. În *Zeitschrift für romanische Philologie,* 121, n°. 2, 246–268.

Vet, Co şi Kampers-Manhe, Brigitte (2001). Futur simple et futur du passé: leurs emplois temporels et modaux. În Patrick Dendale şi Liliane Tasmowski (eds), *Le conditionnel en français.* Paris: Librairie Klincksieck, 89–105.

Willett, Thomas (1988). A cross-linguistic survey of the grammaticization of evidentiality.În *Studies in Language,* n°. 12, 51–97.

Wilmet, Marc (2001). L'architectonique du «conditionnel». În Patrick Dendale şi Liliane Tasmowski (eds), *Le conditionnel en français*. Paris: Klincksieck, 21–44.

Zafiu, Rodica (2002). *Evidenţialitatea* în limba română actuală. În Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 127–144.

BDD-V5066 © 2019 Casa Cărții de Știință
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)